

*М. А. Синявський,
курсант I курсу магістратури
Інституту підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

ВИПРАВЛЕННЯ ЗАСУДЖЕНОГО ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Однією із цілей покарання Кримінальний кодекс (далі – КК України) визначає виправлення засуджених [2]. Результативність мети «виправлення» можна побачити завдяки звичайній статистиці – середній показник рецидиву щороку становить близько 25-28%. Тобто кожний четвертій засуджений, що повертається до нормального життя, скоює новий злочин. І це без урахування латентної рецидивної злочинності. Таким чином, на нашу думку, лише кожний п'ятий засуджений дійсно переосмислює свої цінності за час відбування покарання. І це не завжди є заслугою кримінально-виконавчої системи. Тому постає питання: чи доцільно закріплювати виправлення як мету покарання і чи реалізується вона? Щоб з'ясувати дане питання, необхідно визначити, чи можливе взагалі виправлення засудженого в умовах відбування покарання у виді позбавлення волі.

Відповідно до ч.1 ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу (далі – КВК України) виправлення засудженого – процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки [3].

Вбачається, що такі категорії, як «позитивні зміни в особистості» та «самокерована правослухняна поведінка» є оціночними поняттями, а позитивні зміни – це взагалі психологічна категорія, зміст якої сформулювати досить непросто. Слід погодитись із думкою О. В. Таволжанського, який зазначає, що під позитивними змінами в особистості розуміється формування у засудженого стверджувальної позиції (соціальних якостей). При цьому така позиція характеризується усвідомленням необхідності неухильного виконання законів, поваги до встановленого правопорядку, чесним ставленням до праці тощо [8, с. 445].

Щодо самокерованої правослухняної поведінки, О. В. Таволжанський доцільно зазначає, що вона вказує на те, що в результаті формування правильних соціально-вагомих якостей особа застосовує правослухняні моделі поведінки. Звільнений не порушує встановлений державою правовий порядок, не вчиняє нового злочину [8, с. 446].

Необхідно звернути увагу на те, що поняття «виправлення» трактується

як певний процес, що протікає в часі й має чітко окреслений результат. Таким результатом за ст. 6 КВК України є ресоціалізація. Ці категорії нерозривно пов'язані, й виправлення, як указано в а. 2 ч. 2 ст. 6 КВК України, є необхідною умовою ресоціалізації засудженого. Ресоціалізація – свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально нормативного життя в суспільстві [3].

Для виправлення засудженого потрібна докорінна перебудова його свідомості, глибоке та систематичне переосмислення свого «Я». Максимального ефекту можна досягти лише тоді, коли у самого засудженого виникне бажання стати правослухняним. Вирішальне значення у виправленні засудженого мають характер вчиненого злочину, особистісні особливості, риси та властивості особи, її життєвий досвід, інтелектуальний та освітній рівні. Вельми сумнівним видається можливість якісно змінити в умовах обмеженого часу погляди та цінності людей, піддаючи їх серйозним правообмеженням, вириваючи із звичних соціальних умов, ізолюючи від рідних і сім'ї.

Згідно з ч. 3 ст. 6 КВК України основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених є встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), пробація, суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив [3].

Засоби виправлення і ресоціалізації потрібно розуміти як діяльність персоналу органів і установ виконання покарань (далі – УВП), громадських організацій і окремих осіб, а також засуджених, що спрямована на створення готовності останніх до самокерованої правослухняної поведінки та повернення їх до самостійного загальноприйнятого життя в суспільстві [4, с. 363].

За ч. 1 ст. 102 КВК України режим у виправних і виховних колоніях – це встановлений законом та іншими нормативно-правовими актами порядок виконання і відбування покарання [3]. Дійсно, режим створює умови для суспільно-корисної праці засуджених, навчання, соціально-виховної роботи та громадського впливу. Можна стверджувати, що за відсутності режиму – поведінка засудженого буде погіршуватися, проте не слід вважати, що за наявності режиму вона буде покращуватися. Це лише механізм забезпечення виконання покарання. А отже, – прояв кари, а не виправлення.

У ч. 1 ст. 118 КВК України вказується, що засуджені до позбавлення волі мають право працювати та залучаються до суспільно корисної праці у місцях і на роботах, визначених адміністрацією колонії [3].

Та чи призводить праця засудженого до його виправлення? Максимум, про що можна говорити, так це те, що факт залучення особи до праці сприяє тому, що вона не деградує зі швидкістю, з якою це робить особа, яка не працює і не навчається. Про виправлення не йдеться. Ілюзії про те, що «не дійде через

голову – дійде через руки» – це, скоріше, надбання соціалізму, ніж реальність.

Соціально-виховна робота спрямована на формування та закріплення в засуджених прагнення до заняття суспільно корисною діяльністю, сумлінного ставлення до праці, дотримання вимог законів та інших правил поведінки, підвищення їх загальноосвітнього і культурного рівнів.

Проте, на нашу думку, без активної свідомої участі засудженого досягти мети зазначеної діяльності не вдасться. Варто погодитись з тим, що основною передумовою виправлення та профілактики злочинів має стати особисте бажання засудженого та тісне співробітництво з персоналом УВП [4, с. 362].

Говорячи про соціально-виховну роботу як засіб виправлення, слід враховувати, що об'єкт виховання – це повністю сформована особистість. Тому виправлення з точки зору перевиховання – це перебудова психіки людини, зміна властивостей її характеру.

Важливі складові соціально-виховної роботи залежать від людського фактора – персоналу установи. Персонал УВП повинен відповідати певним критеріям, щоб дійсно позитивно впливати на засуджених. Досягнення подібного ефекту неможливо без правової, філософської, економічної підготовки. Не останнє місце займають також і знання фізіології та психології, соціології та медицини, етики і педагогіки. Для створення позитивного впливу на засуджених з метою їх виправлення та ресоціалізації виховну роботу треба проводити професійно і бути зацікавленим в її наслідках [6, с. 192].

У ч. 2 ст. 123 КВК України закріплено, що участь засуджених у виховних заходах, які проводяться в колоніях, враховується при визначенні ступеня їхнього виправлення, а також при застосуванні заходів заохочення і стягнення [3]. Дана норма взагалі, як вбачається, позбавлена будь-якої логіки (беручи до уваги положення наступної частини даної статті): «Розпорядком дня колоній можуть бути передбачені виховні заходи, участь в яких для засуджених є обов'язковою» [3]. Таким чином, маємо можливість спостерігати такий нонсенс: оскільки виховні заходи є обов'язковими, то всі засуджені зобов'язані в них брати участь, а отже, всі засуджені стають на шлях виправлення, а звідси – ще один нонсенс, визначений законодавцем, адже всі засуджені особи, що стали на шлях виправлення, мають право на умовно-дostroкове звільнення. Таким чином, всі без винятку засуджені, що беруть участь в обов'язкових, підкреслимо, виховних заходах, за умови відбуття певного строку покарання, мають право на умовно-дostroкове звільнення.

Вважаємо, що факт участі засудженого у виховних бесідах із психологами ніяким чином не може вважатись проявом того, що засуджений виправляється. Тут слід погодитись із думкою Романова, який зазначає, що точне й неухильне виконання засудженими вимог режиму, відсутність його порушень часто свідчать не про виправлення засудженого, а про пристосування

до умов місць відбування покарання з метою мати максимальну вигоду для себе, одержання додаткових пільг, реалізації яких-небудь цілей чи мотивів (отримати додаткове побачення, звільнитись умовно достроково або замінити невідбуту частину покарання більш м'яким тощо) [6, с. 196].

Щодо загальноосвітнього і професійно-технічного навчання, то досягнення цілей даних заходів неможливе без активної участі засудженого в навчальному процесі. Наприклад, у Франції засудженим до позбавлення волі надається можливість виїзду за межі виправних колоній для складання вступних випробувань або державних екзаменів у вищих навчальних закладах, якщо екзамени не можуть бути прийняті у приміщенні УВП [5, с. 606]. В Україні також було б доцільно надати можливість засудженим на заочне отримання вищої освіти. Здобуття вищої освіти засудженими – один із важливих факторів зниження криміногенності в суспільстві, запобігання рецидиву злочинів, сприяння ресоціалізації та адаптації засуджених.

Як наголошує А. Степанюк, ідеї виправлення та перевиховання не належать змістовно до діяльності з виконання покарань, їхній зміст не збігається зі змістом кари, а саме вона має бути головною метою покарання. На його думку, виправлення було та залишається складовою комуністичної ідеології [7, с. 49].

Виходячи із викладеного вище, досить сумнівним видається можливість виправлення засудженого. Запропоновані КВК України засоби виправлення, як вбачається, лише сприяють самому процесу виправлення, проте не призводять до виправлення як до певного результату. Таким чином, як мету покарання слід розглядати саме ресоціалізацію особи. Тому повністю погоджуємося із тезою А. Х. Степанюк про те, що «виправлення – це, в кращому випадку, елемент правосвідомості, правового виховання, але не справжня правова категорія, що заслуговує того, щоб бути закріпленою в законі» [7, с. 25].

Звичайно, однієї лише кари замало для ресоціалізації особи, необхідні також соціально-виховні заходи, але спрямованими вони мають бути саме на те, щоб за час перебування в місцях позбавлення волі особа не почала ще більше ненавидіти право як соціальний регулятор, а також на те, щоб скерувати антисуспільну спрямованість особи в соціально-корисне русло. Вони необхідні для того, щоб факт засудження поведінки з боку держави не став каталізатором до вчинення нових злочинів. Отже, головною метою покарання має бути повернення суспільству не злочинця, не виправленого законослухняного громадянина, а соціально-відновленої особистості.

Список літератури

1. Горюх О. П. Виправлення засудженого як підстава умовно-дострокового звільнення від відбування покарання/

О. П. Горох // Наук. зап. НаУКМА. Юрид. науки. – 2014. – Т. 155. – С. 104–109.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

3. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>

4. Матвеева Ю. О. Засоби виправлення та ресоціалізації засуджених / Ю. О. Матвеева // Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція : зб. матеріалів міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 27 листоп. 2015 р.). – Київ : Ін-т кримін.-виконав. служби, 2015. – С. 361–363.

5. Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз застосування основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених в Україні та Франції / М. С. Пузирьов // Там же. – С. 604–607.

6. Романов М. В. Виправлення засуджених до позбавлення волі як результат діяльності системи виконання кримінальних покарань / М. В. Романов // Проблеми законності. – 2008. – Вип. 94. – С. 190–198.

7. Степанюк А. Х. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі : монографія / Інститут вивчення проблем злочинності ; за заг. ред. А. Х. Степанюка. – Харків: Кроссрод, 2011. – 323 с.

8. Таволжанський О. В. Виправлення засудженого : до визначення поняття / О. В. Таволжанський // Актуальні проблеми права: теорія і практика: зб. наук. пр. – № 20. – Луганськ: Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – 2011. – С. 443–446.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**КАФЕДРА КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА**

***ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ***

*Матеріали круглого столу
студентів, аспірантів, молодих учених*

(4 квітня 2017 року, м. Харків, Україна)

ТОМ 1

Харків
2017

УДК 343.8
ББК 67.309 (4УКР)

Організаційний комітет:

Гетьман А. П. – голова організаційного комітету, проректор з наукової роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України;

Головкін Б. М. – заступник голови організаційного комітету, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Ткачова О. В. – відповідальний секретар, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Автухов К. А. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Таволжанський О. В. – кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Перспективи реформування кримінально-виконавчої системи України: матеріали круглого столу студентів, аспірантів, молодих вчених (4 квітня 2017 року, м. Харків): в 2т. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; за ред. А.П. Гетьмана, Б. М. Головкіна та інш. – Харків : Юрайт, 2017. – Т1 ., – 251 стр.
ISBN – 978-966-2740-95-0

У збірник увійшли наукові доповіді та тези виступів учасників круглого столу, присвяченого перспективам реформування кримінально-виконавчої системи України.

Матеріали подані в авторській редакції.

The collection made scientific reports and abstracts of the participants of the round table devoted to the prospects of reforming the penal system of Ukraine. Materials for were presented by the authors.

ISBN – 978-966-2740-95-0

УДК 343.8
ББК 67.309 (4УКР)

© Гетьман А.П., Головкін Б.М. та інш., 2017
© “Юрайт”, 2017

ЗМІСТ

Андрєєв Є. О.	Гуманізація кримінально-виконавчого законодавства.....	3
Атрєп'єва М. Р.	Актуальні проблеми виконання та відбування покарань у місцях позбавлення волі.....	7
Біленький Д. В.	Перспективи реформування кримінально-виконавчої системи України: щодо внесення змін до «Закону Савченко».....	10
Бойко В. О.	Поняття «злісне порушення встановленого порядку відбування покарання»: спірні моменти.....	13
Борох Ю. О.	Реалізація принципу справедливості під час відбування покарання.....	16
Бумба О. А.	Пробачія та стан упровадження в Україні.....	19
Васюк О. О.	Проблемні питання виконання покарання у виді штрафу.....	23
Вручинський Д. Г.	До питання визначення законного інтересу засуджених.....	28
Гавенко Т. Ю.	Проблеми виконання покарання у виді довічного позбавлення волі.....	31
Герасименко С. С.	Спонування засуджених до зразкової поведінки: метод «батоба» чи «пряника»?.....	35
Горшкова Я. С.	Про деякі проблемні питання, що виникають під час виконання покарання у вигляді штрафу.....	39
Дейнека П. В.	Перевищення меж при застосуванні заходів фізичного впливу в установах виконання покарань.....	43

Дорощенко К. В.	Відповідальність за несплату або ухилення від сплати штрафу.....	45
Дубанич М. Ю.	Правовий статус засуджених: до питання конституційного забезпечення права на працю засуджених до позбавлення волі.....	47
Дубровін С. І.	Використання категорії «ресоціалізація» стосовно неповнолітніх засуджених: окремі аспекти.....	50
Євтушенко Д. О.	Процес ресоціалізації неповнолітніх, звільнених з установ виконання покарання.....	53
Загурська А. В.	Щодо права засуджених на листування..	56
Зайкова Я. Ю.	Ресоціалізація при відбуванні покарання у виді арешту та обмеження волі: порівняння ефективності.....	60
Зосіч М. Ю.	Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають малолітніх дітей.....	64
Кирилюк С. О.	Надання державній кримінально-виконавчій службі слідчих функцій.....	68
Кишеня В. С.	Наглядова пробація у Сполучених Штатах Америки. Перспективи застосування іноземного досвіду в Україні.....	72
Клименко С. С.	Проблемні питання звільнення від відбування покарання вагітних жінок.....	75
Клімашевський В. Д.	Проблемні питання процедури помилування в Україні.....	79
Коваль В. В.	Перспективи створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій в	

	Україні з урахуванням досвіду зарубіжних країн.....	83
Козаченкова Д. С.	Щодо законних інтересів як елементу правового статусу засуджених.....	87
Козачок М. М.	Проблеми виправлення та ресоціалізації засуджених.....	89
Козій Н. А.	Введення інституту приватного виконання рішень.....	92
Крячко Л. Ю.	Особливості правового регулювання користування засудженими глобальною мережею Інтернет.....	96
Кудрявцева В. В.	Умови праці засуджених до позбавлення волі: деякі питання	100
Левандовська І. В.	Громадські роботи: міжнародний досвід і Україна.....	103
Левіна О. О.	Тактика виявлення осіб, схильних до суїциду. Профілактика суїцидів серед засуджених та осіб, взятих під варту...	107
Лисенко О. Е.	Розбіжності у визначенні поняття «громадські роботи» за Кримінальним та Кримінально-виконавчим кодексами України.....	110
Лукашова Є. В.	Соціально-виховна робота із засудженими (мета та способи).....	115
Малиш С. С.	Окремі аспекти соціально-виховної роботи з неповнолітніми, засудженими до позбавлення волі.....	119
Мартинюк Н. В.	Прихована проблема відповідальності осіб за ухилення від відбування покарання у виді громадських робіт.....	123
Масловська Ю. Ю.	Працевлаштування осіб, звільнених з місць позбавлення волі: окремі аспекти..	126
Мельник М. Г.	Застосування фізичного впливу,	

	спеціальних заходів, зброї до засуджених.....	129
Мешков С. В.	Ресоціалізація неповнолітніх засуджених.....	132
Мироненко А. А.	Міжнародний досвід пробації.....	134
Моржановська А. І.	Право на користування Інтернетом засуджених, які відбувають покарання, пов'язані з позбавленням волі.....	138
Насібулліна Н. Р.	Цілі покарання.....	141
Носач Є. О.	Досудова пробація як елемент оновлення системи юстиції України.....	146
Павельчук Д. А.	Виховання та перевиховання засуджених до позбавлення волі.....	147
Павленко В. О.	Чи можливе виправлення осіб, засуджених до довічного позбавлення волі?...	151
Павлуцька В. І.	Цілі покарання та кримінально-виконавчого законодавства.....	154
Пастушок Б. М.	Виправлення і ресоціалізація засуджених.....	157
Певень М. М.	Проблеми здійснення процедури помилування в Україні.....	160
Пищик К. О.	Спірні питання запровадження слідчих підрозділів Державної кримінально-виконавчої служби.....	163
Рева Н. М.	Щодо питання застосування громадських робіт.....	166
Романченко Д. І.	Щодо питання про міжнародно-правові правила поведіння із неповнолітніми засудженими.....	169

Руденко А. М.	Діяльність громадських організацій та їх вплив на кримінально-виконавчу систему України.....	173
Самойленко М. С.	Проблемні питання оцінки ефективності роботи органів і установ виконання покарань.....	177
Святокум А. Ю.	Запровадження центрів пробації для неповнолітніх осіб.....	181
Сергієнко В. М.	Місце суспільно корисної праці в системі заходів ресоціалізації засуджених до позбавлення волі	184
Синявський М. А.	Виправлення засуджених до позбавлення волі : міф чи реальність?...	189
Слюсар Д. Ю.	Впровадження приватних установ виконання покарання в Україні.....	192
Смиківська А. М.	Місце духовної та благодійної опіки церков у системі виховного впливу на засуджених осіб.....	194
Тарапунець В. В.	Загальна характеристика покарання у виді виправних робіт та відмежування його від виправних робіт як адміністративного стягнення.....	197
Тертична А. А.	Інститут пробації: необхідність подальшого впровадження в Україні.....	201
Ткачова А. С.	Виконання покарання у виді арешту: проблемні питання.....	204
Ткачук А. О.	Право засуджених на користування глобальною мережею Інтернет – нові можливості для ресоціалізації та соціальної адаптації засуджених.....	207
Федорець А. Є.	Інститут закінчення строків давності виконання обвинувального вироку як підстава для звільнення особи від	

	відбування покарання.....	210
Хакімова М. Т.	Порівняльний аналіз застосування заходів безпеки в установах виконання покарань України та Естонії.....	21
Харченко Я. Є.	Щодо питання реалізації досудової пробації 17 в Україні.....	
Шевченко А. І.	Кримінально-виконавча характеристика засудженої особи.....	221
Шпарага Д. Ю.	Умовно-дostroкове звільнення від відбування покарання.....	225
Штефан Є. О.	Форми впливу соціально-виховної роботи на засуджених до довічного позбавлення волі.....	290
Штокало Т. В.	Соціально-виховна робота із засудженими до позбавлення волі.....	233
Шутов Д. К.	Деякі проблеми покарання у виді виправних робіт.....	236
Шутова Л. М.	Міжнародно-правовий аспект виконання громадських робіт.....	239
Ярова А. В.	Громадський вплив як засіб ресоціалізації засуджених.....	243

Наукове видання

***ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ***

*Матеріали круглого столу
студентів, аспірантів, молодих учених*

(4 квітня 2017 року, м. Харків, Україна)

Відповідальний за випуск: Головкін Б. М.

Підп. до друку 26.05.2017. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.

Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 17,5. Облік.-вид. арк. 12,93.

Тираж 30 прим. Зам. № 114911 . Ціна договірна.

Друкарня «Аладдин-Принт»

61023, м. Харків, вул. Сумська, 4, оф. 8

Тел.: (057) 764-72-11 <http://aladdin-print.ua>

Свідоцтво про державну реєстрацію В00 № 966600 від 28.03.2003 р.